

Janne Salminen

28.4.2021

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (HE 60/2021 vp)

1. Perustuslakivaliokunnan käsiteltävänä on ehdotus vaalilain väliaikaisesta muutoksesta, jonka nojalla vuoden 2021 kuntavaaleissa toimitettaisiin laitosäänestys Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä. Laitosäänestyksessä oikeutettuja äänestämään olisivat kyseisissä varuskunnissa ja yksiköissä varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavat äänioikeutetut. Laki on tarkoitettu olemaan voimassa 30.6.2021 saakka.
2. Esityksen tavoitteena on turvata varusmiesten äänestysmahdollisuuksien toteutuminen covid-19-pandemian aikana vuoden 2021 kuntavaaleissa.
3. Perustuslain 14.3 §:n mukaan jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään. Lisäksi sen 14.4 §:n mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan.
4. Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa on katsottu, että laitosäänestyksen laajentaminen ehdotetulla tavalla helpottaisi varusmiespalvelustaan tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen äänestämistä, joilla olisi vaikeuksia päästä äänestämään varusmieskoulutuksen aika-
taulujen vuoksi. Tämän vuoksi ehdotuksen katsotaan edistävän kyseisten henkilöiden perustuslain 14 §:ssä tarkoitettujen vaali- ja osallistumisoikeuksien toteutumista ja heidän yhdenvertaisuuttaan vaali- ja osallistumisoikeuden käyttäjinä.
5. Esityksellä on perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät tavoitteet. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi mietinnössään PeVM 3/2017 vp, joka on koskenut ehdotusta oikeutta äänestää kirjeitse ulkomailla pysyvästi asuville äänioikeutetuille ja vaalien ajan ulkomailla tilapäisesti asuville tai oleskeleville muille äänioikeutetuille, pitänyt tärkeänä lakiehdotuksen vaali- ja osallistumisoikeuksien edistämiseen kytkeytyvää tavoitetta ja sitä, että kirjeäänestyksen mahdollistaminen parantaisi ulkomailla asuvien tai oleskelevien yhdenvertaista asemaa äänioikeuden käyttäjinä. Laitosäänestyksen laajentaminen esitetyllä tavalla edistää varusmiespalvelustaan suorittavien mahdollisuutta päästä äänes-

tämään. Sen, että joku suorittaa perustuslain 127.1 § mukaista asevelvollisuuttaan puolustusvoimissa tai velvollisuuttaan osallistua maanpuolustustarkoituksesta palvelevaan muuhun koulutukseen ei pitäisi muodostua tosiasialliseksi esteeksi hänen äänioikeutensa käyttämiselle. Tältä kannalta laitosaäestytksen laajentaminen myös varuskuntiin ja muihin vastaaviin ehdotuksessa mainittuihin yksikköihin on perusteltua.

6. Mietinnössään PeVM 4/2021 vp valiokunta on itse asiassa painottanut sen tärkeyttä, että kaikki äänioikeutetut voivat käyttää äänioikeuttaan. Tämän vuoksi se on kehottanut valtioneuvostoa selvittämään esimerkiksi Venetsian toimikunnan toukokuussa 2020 demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisesta covid-19-pandemian poikkeusolojen aikana antaman erityisraportin (Respect for Democracy, Human Rights and Rule of Law during States of Emergency — Reflections, 26.5.2020) mukaisten erityistoimenpiteiden soveltuvuutta. Tältä kannalta voi ajatella, että ehdotus osaltaan perustuu myös perustuslakivaliokunnan esittämään käsitykseen siitä, että eri tavoin varmistetaan sitä, että kaikki äänioikeutetut voivat käyttää äänioikeuttaan.

7. Mainitussa Venetsian toimikunnan erityisraportissa tosin kiinnitetään huomiota myös siihen, että poikkeuksellisin aikoina tehtävillä vaali- ja osallistumisoikeuksia koskevilla lainsäädäntömuutoksilla voi olla myös täysin toisenlaisia, vastakkaisia merkityksiä. Käsillä oleva ehdotus ei kuitenkaan ole sellainen, että siinä poikkeusoloihin viitaten edes teknisellä muutoksella pyritäisiin vaikuttamaan vaaliin sinänsä tai demokraattiseen prosessiin. Samoin on huomattava, että yleisesti katsotaan, että ylipäätään lähellä vaaleja tapahtuviin vaalilainsäädännön muutoksiin, myös kansainvälisten velvoitteiden näkökulmasta (ks. PeVL 65/2017, viittauksin Venetsian toimikunnan suositukseen, Venice Commission, Code of good practice in electoral matters) liittyy myös valtiosääntöoikeudellisia näkökohtia. Arvioni mukaan nyt käsillä oleva ehdotus vaalien läheisyydestä huolimatta ei ole sellainen, että se muuttaisi vaalilainsäädäntöä tältä kannalta siten, että muutokseen tästäkään syystä tulisi suhtautua valtiosäännön kannalta pidättyväisesti.

8. Koska varuskunnat ja ehdotuksessa tarkoitetut yksiköt ympäristöinä sekä varusmiespalvelustaan ym. niissä suorittavat yksilöt ovat palveluksessaan erityisessä asemassa, pitää lisäksi painottaa myös sitä, että ketään ei voida käskää käyttämään ennakköäänestys-oikeuttaan. Kysymys on yksilön oikeudesta.

9. Käsitykseni mukaan ehdotusta voidaan pitää perustuslain edellytykset täyttävänä. Näin ollen laki voidaan käsitykseni mukaan säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.